







# Kennismaken met 10 eeuwen Mechelaars

## Onderzoek van het Sint-Romboutskerkhof (deel 2)

**In nieuwsbrief 15 brachten de archeologen van het Sint-Romboutskerkhof verslag uit van de eerste 5 maanden opgraven. Ondertussen zijn we weer 5 maanden verder. Hoog tijd dus voor het vervolg.**

Na het vellen van 2 bomen, het verwijderen van de asfaltlaag en het machinaal afgraven van de verstoorte bovenlaag, begon het team eind april met werkput 2. Deze put werd aangelegd in het zuidoosten van het plein en bedraagt 35x20m. **Wat het aantal skeletten betreft, staat de teller momenteel op 1550.** De nieuwe werkput vertoont eenzelfde beeld als werkput 1. Zo zijn ook in deze werkput verschillende oriëntaties van de skeletten genoteerd, is de bewaeringsgraad afhankelijk van o.a. het hout van de kist, enz. Spijtig genoeg werden tot dusver nog geen sporen aangetroffen van de vermeende abdij van Sint-Rombout.

**Wat de archeologen op het Sint-Romboutskerkhof wel vaak tegenkomen, zijn kindergraven.** De dood van een kind was in het verleden de dagelijkse

realiteit. In de middeleeuwen lag de kindersterfte in alle lagen van de bevolking tussen 20 en 50%. Vooral de periode van de geboorte en het derde levensjaar waren cruciaal. Na de leeftijd van 10 jaar daalde het sterftcijfer. Een eerste leeftijdsbepaling van de kindergraven op het

Sint-Romboutskerkhof toont aan dat er kinderen van alle leeftijden begraven liggen, van de leeftijd van 2 maanden te vroeg geboren tot oudere kinderen en adolescenten. Hun leeftijd wordt telkens geschat op basis van de groei van de beenderen en tanden.

Net zoals bij volwassenen zijn er grote verschillen in de manier van begraven van kinderen. Doorgaans werden de lichamen individueel begraven in open grond, in lijkwades en in kistjes. Bij perinatale individuen (leeftijd rond de geboorte) worden ook vaak kleine speldjes teruggevonden, afkomstig van de lijkwade of de zwachtels. In enkele gevallen werden 2 kinderen samen begraven. Mogelijk gaat het dan om kinderen uit eenzelfde gezin die op







Eén van de vele kinderen, begraven in een te klein kistje

## Wist je dat...

- je al het nieuws over de opgraving als eerste te weten komt op [www.archeologiemechelen.be](http://www.archeologiemechelen.be)?
- er ondertussen al **72 mensen** (archeologen, arbeiders, binnen- en buitenlandse stagiairs, etc.) hebben meegegraven?
- het team al meer dan **1428 uur** gegraven heeft (pauzes niet meegerekend)?
- er tot nu toe al 21 pennen, 19 potloden en 6 lepels zijn **kwijtgeraakt** op de site? (waarvan 2 lepels terug door Johan Dils gerecupereerd zijn)
- er al bijna 250 skeletten een **peter of meter** gevonden hebben? Inschrijven kan nog steeds via de website en mits storting van 15 EUR.
- er in de **infocontainer** nieuwe vondsten zijn bijgekomen?
- het team al meer dan **1000m<sup>3</sup>** grond heeft verzet?



hetzelfde moment stierven. Dat dit wel vaker voorviel, wordt bevestigd door de lijst van overlijdens in de parochieregisters. Baby's werden soms ook in het graf van een volwassene geplaatst. Zo vonden de archeologen de resten terug van baby's die aan de voeten van een volwassene, aan de hals en in één geval mogelijk in zijn eigen kistje bovenop de kist van een volwassen vrouw waren gelegd.

Een andere uitzonderlijke vondst was het kistgraf van een volwassen vrouw, met ter hoogte van het bekken de resten van een foetus. **Verschillende beenderen lagen nog in verband, wat wijst op**

**een ongeboren**

**kind.** De foetus was al gedraaid in de baarmoeder en de leeftijd wordt geschat op 9 maanden. De dood van de vrouw is dus bijna zeker een gevolg van haar zwangerschap.

De studie van kindergraven leert de archeologen heel veel over het welzijn van een bevolkingsgroep,

over ziekten, trauma, ondervoeding en aangeboren afwijkingen, over de omgeving waarin ze leefden en de plaats in de maatschappij die kinderen door volwassenen werd toebedeeld.

Nu ze goed over de helft van de opgravingstermijn zitten, begint het team ook meer en meer te denken aan de uitwerking van al die gegevens. Waar de fysisch antropoloog de skeletten bestudeert en zich zo een beeld vormt van de samenstelling en het welzijn van een bevolkingsgroep, is het de taak van de archeoloog om deze skeletten in tijd en ruimte te plaatsen. Belangrijke vraag hierbij is welke graven ouder zijn dan andere. Om hierop een antwoord te vinden, gebruiken de archeologen o.a. aardewerkfragmenten en metalen voorwerpen die in of rond een graf worden gevonden. Op basis van de vorm, de versiering en het soort materiaal wordt een inschat-



Foetusbeentjes op het bekken van een vrouwelijk individu



ting gemaakt van de periode waarin een skelet begraven werd. Heel handig bij deze manier van datering zijn uiteraard de munten. Zo werd in graf 161 een zilveren dubbele stuiver aangetroffen van Filips II uit het jaar 1593. Op de voorzijde bevindt zich een kruis waarvan de uiteinden eindigen op een vuurijzer, centraal een leeuwje. Op de keerzijde bevindt zich het gekroond wapenschild van Oostenrijk-Bourgondië. Op basis van deze vondst dateren we dit graf ten vroegste aan het einde van de 16<sup>de</sup> eeuw.

Johan aan het werk



Vondst van de dag: een muntschat!



## Voor de kick van het signaal

Metalen voorwerpen zijn van onschatbare waarde voor het totaalbeeld van een opgraving. Maar vaak zijn ze zo klein dat ze over het hoofd worden gezien. Om dit te vermijden, roept het team maar al te graag de hulp in van vrijwilliger Johan Dils. Met zijn metaaldetector speurt Johan al 15 jaar lang de Vlaamse bodem af op zoek naar metalen voorwerpen. Niet op zoek naar iets speciaals maar vanuit zijn verzamelwoede. En uit liefde voor oude kleinden. “Overall in Vlaanderen vraag ik toestemming aan boeren om op hun velden te zoeken met de detector. Wat ik vind, mag ik dan meestal bijhouden. Als het iets is van archeologische waarde, moet het wel worden aangegeven bij

de Centraal Archeologische Inventaris. Als ik echter zoek op een opgraving, is het wat anders. Dan heb ik een speciale vergunning nodig en geef ik uiteraard alles af wat ik in context vind. Waarvoor ik het dan doe?” (grijnst)

“Omdat ik na honderden jaren dan wel de eerste ben die een bepaald voorwerpje terug vast heeft!” Gewapend met een zware koptelefoon en een detector belooft Johan elke week het vlak. Ondertussen focust hij tussen het geruis door op bepaalde signalen. Na 15 jaar zoeken weet hij precies welk gekraak en gepiep op welk soort metaal wijst. En dan is het voorzichtig zoeken in de bodem. Omdat hij zoveel voorwerpen in zijn handen krijgt, weet

hij vaak beter dan de archeologen hoe oud een muntje is, of welk voorwerp verscholen zit onder de lagen roest. “Velen kopen een detector in de hoop goud te vinden. Maar dergelijke schattengravers geven het snel op want goud vinden is uitzonderlijk. Dat was in het verleden te kostbaar. Ik heb tot nu toe maar 1 gouden muntje gevonden en een gouden ring die een boerin al 40 jaar lang kwijt was. Nee, je moet het echt doen uit interesse, voor de kick als je het signaal hoort, zeker niet voor het geld.”





Ook de speldjes van de lijkwades kunnen een datering opleveren. Fijne, korte speldjes met een kleine kop zijn doorgaans jonger dan dikke speldjes met een grote, ronde kop. Naast metaal en aardewerk, kan ook het hout van de kist wijzen op een bepaalde periode. **Tijdens de middeleeuwen werden doodskisten voornamelijk in eik gemaakt terwijl in de nieuwe tijd voornamelijk sparren-**

**hout werd gebruikt.**

Maar ongetwijfeld zullen er graven zijn zonder dateerbare voorwerpen. Vandaar dat de zogenaamde relatieve dateringen aangevuld worden met een natuurwetenschappelijke dateringsmethode, namelijk koolstof-14 datering. Met deze methode wordt de ouderdom van het botmateriaal bepaald op basis van de hoeveelheid radioactief koolstof-14.

**Door het inzetten van verschillende specialisten en het gebruik van verschillende methodes proberen de archeologen een goed beeld te krijgen van de dateringen.** Daarnaast hopen ze ook om in het basisrapport de eerste bevindingen over het dieet in de middeleeuwen en de nieuwe tijd. Hopelijk hierover meer in een volgende nieuwsbrief.

## Bezoek de opgraving!

Nog even en de opgraving zit er voorgoed op. Wie nog wil komen kijken, moet dus snel zijn:

- Op zondag 19 september geven de archeologen van 10u tot 12u en van 14u tot 18u voor de laatste keer rondleidingen tijdens de **gratis Openleufdag**. Bezoek die dag ook de **middeleeuwse markt!** Een tiental middeleeuwse ambachtslieden verkopen er hun waren, net als 500 jaar geleden!
- Gezinnen met kinderen kunnen op 29, 30 of 31 oktober **Hal-loween** komen vieren op de site. In samenwerking met de Stedelijke Musea Mechelen organiseert de dienst Archeologie **Grafgriezelen**. Ga mee op pad met de grafdelver van het Sint-Romboutskerkhof en ontmoet zijn bizarre griezelvrienden. Luister goed naar hun verhaal en ontdek de geheime code om uit het graf te ontsnappen!



**Praktisch:** Kinderen -12 jaar: 5 EUR, Volwassenen: 9 EUR  
Peters/meters van een skelet: Kinderen -12 jaar: GRATIS, Volwassenen: 5 EUR  
Inschrijven via [uit@mechelen.be](mailto:uit@mechelen.be) of op 070 222 800



met steun van het  
Agentschap Ondernemer



# Verrassende datering!

## Archeologisch onderzoek van de site Euroshopping/Het Clarenhof



In nieuwsbrieven 13, 14 en 15 werden de archeologische sporen op de site Euroshopping/Het Clarenhof uitvoerig beschreven. Daarbij werd melding gemaakt van restanten van omheiningen in hout en vlechtwerk in de onderste lagen van de opgraving. Het ging om houten palen met daartussen kleinere, gekliefde houten takken. Daartussen werd dan vlechtwerk van twijgen aangebracht. Wellicht waren dit afsluitingen voor (klein-)vee. Een staal van dit hout werd naar het Koninklijk Instituut

voor het Kunstpatrimonium in Brussel gezonden om een datering te krijgen op basis van de koolstof-14 methode. Ondertussen zijn de resultaten binnen en deze wilden we je niet onthouden. We weten nu dat de omheining aangelegd werd tussen 1150 en 1260, en naar alle waarschijnlijkheid zelfs voor het jaar 1215. **De archeologische sporen langs de Blaasbalgstraat zijn daarmee dus ouder dan gedacht!**

## Nieuwe opgraving:

## Archeologisch onderzoek van de Ganzendries

Ter hoogte van de Ganzendries, waar 19 sociale koopwoningen en een ondergrondse parkeergarage zullen gerealiseerd worden, is de stedelijke dienst Archeologie in samenwerking met Gewestelijke Maatschappij Kleine Landeigendom van Mechelen en omstreken en met Vinci op 2 augustus gestart met een opgraving en deze zal ongeveer een half jaar duren. Hoewel het voorlopig raden blijft naar wat het bodemarchief ons hier allemaal te vertellen heeft, zijn er toch al enkele duidelijke indicaties. Opmerkelijk zijn het toponiem '-dries' en de vermelding van een poel. Deze was mogelijk een verzamel- en drenkplaats voor vee dat binnen de stadsmuren overnachtte.

Voorlopig hebben de archeologen in hun eerste werkput de resten gevonden van 2 van de (vermoedelijk) 19de-eeuwse huizen die georiënteerd stonden op de Nieuwe Kapucijnenstraat. In tegenstelling tot de huizen die eerder door de dienst Archeologie werden opgegraven, gaat het in dit geval om zeer kleine éénkamerwoningen met koer en aanbouw. **Dit illustreert in welke omstandigheden het armste deel van de bevolking moest zien te overleven.**

Vanaf het najaar wordt de opgravingszone uitgebreid in de richting van de oude veste.



zicht op de 1ste werkput met de resten van 19de-eeuwse huizen



Het kapucijnenklooster in 1790 volgens J. B. De Noter met links enkele huizen op de huidige site



# Van aardewerkfabriek tot gevangenis

## Archeologisch onderzoek van het Arresthuis/Kazerne Dossin

Van 10 maart tot midden augustus heeft een ploeg van het Vlaams Instituut voor het Onroerend Erfgoed (VIOE) de site Arresthuis/Kazerne Dossin onderzocht. In de vorige nieuwsbrief werd reeds melding gemaakt van de zware funderingen die behoorden tot de 19de-eeuwse gevangenis, het 'Arresthuis'. De archeologen vreesden dat deze 2m diepe funderingen alle oudere sporen onder de gevangenis zouden hebben vernield. Maar niets bleek minder waar.

Zowel tussen de funderingen van de gevangenis als onder de bijgebouwen, gelegen langsheen de Edgard Tinellaan, waren nog oudere sporen aanwezig. Zo werden onder andere 2 waterputten en enkele grote, met puin gevulde kuilen aangetroffen.

Deze kuilen wijzen mogelijk op plaatselijke zandwinning. De scherven die in de kuilen werden gevonden, maken het mogelijk deze te dateren in de 17de-18de eeuw.

Maar de sporen op het terrein gaan nog verder terug in de tijd. Uit de 14de eeuw stammen een aantal grachten en greppels. Vermoedelijk hebben ze iets te maken met de begrenzing van middeleeuwse percelen.

Zeer bijzonder zijn enkele 14de-eeuwse afvalkuilen met ongebruikt aardewerk. Het betreft hier pottenbakkersafval. In deze kuilen kwamen allerhande bekers, kruiken, kookpotten en pannen terecht die tijdens het

De afvalput van een pottenbakker



bakproces beschadigd werden, de zogenaamde 'misbaksels'. **Het is meteen de eerste keer dat in de Mechelse binnenstad dergelijke sporen van aardewerkproductie op een wetenschappelijke manier werden opgegraven.** Hopelijk levert ook de verwerking van de vondsten hierover nog heel wat nieuwe gegevens op.

## Het rijke afval van de zusters Karmelietessen

### Archeologisch onderzoek van de site Sint-Janshof

Tijdens de maanden april en mei van dit jaar voerde Archaeological Solutions een archeologisch onderzoek uit op de site Sint-Janshof, gelegen tussen de Sint-Janstraat en de Van Hoeystraat. De opgraving leverde heel wat sporen en materiële resten op van de late middeleeuwen tot de 18de eeuw.

Van het voormalige karmelietessenklooster, dat binnen het plangebied stond tussen 1616 tot 1783, werden funderingen teruggevonden van wat mogelijk de pandgang was. Daarnaast werden verschillende rijk gevulde afvalputten en beerkuilen uitgehaald met aardewerk, glas, leder, metalen voorwerpen en consumptieafval. **Eén van de afvalkuilen was gevuld met het luxueuze majolica, steengoed en Venetiaans glas.** Deze vondsten wijzen op de hoge welstand van de kloosterzusters.

Aan de kant van de Van Hoeystraat werden funderingen en vloeren gevonden van enkele diephuizen met bijhorende beerput. Op basis van de vondsten uit deze beerputten kunnen de woningen gedateerd worden in de 15de of de 16de eeuw.

De oudste sporen op de site gaan terug tot in de 14de-15de eeuw. Uit deze periode dateren talrijke afvalkuilen en paalsporen. Op basis van het verspreidingspatroon konden minstens 2 houten gebouwtjes onderscheiden worden. Van één van deze gebouwen waren de houten palen nog deels bewaard. Mogelijk gaat het hier om een vierpalige 'spieker' of werkhuisje.

Ook 2 losse vondsten sprongen in het oog. De eerste, een pauselijke 'bulla' van Urbanus V, werd al getoond in nieuwsbrief 15. Een tweede opmerkelijke vondst was een gouden munt van de Franse koning Karel

V (1338–1380). Deze vondsten tonen mee aan dat het Sint-Janshof en zijn omgeving tijdens een lange periode bewoond werd door de gegoede burgerij. Het opgegraven materiaal wordt momenteel verwerkt door de Mechelse Vereniging voor Stadsarcheologie (MVSA).



# Losse vondsten

## Opening archeologische boekenwinkel

Op 6 september opent ArchaeoBook zijn deuren op de Veemarkt in Mechelen. ArchaeoBook is een gespecialiseerde boekhandel voor archeologie, monumentenzorg, landschapsbeheer en lokale en regionale geschiedenis. ArchaeoBook is de voortzetting van internetboekhandel Halos.

In het veelzijdige aanbod vindt u haast alle publicaties die momenteel op de markt zijn, voor zowel de geïnteresseerde amateur als de professional. Het aanbod zal nog worden uitgebreid met boeken voor kinderen en allerhande kleine benodigdheden voor archeologische opgravingen.

De winkel is geopend op maandag, woensdag en vrijdag van 14 tot 18u en op zaterdag van 10 tot 18u (daarbuiten op afspraak). Het volledige aanbod is ook verkrijgbaar via de webshop op [www.archaeobook.eu](http://www.archaeobook.eu).



### ArchaeoBook bvba - Halos

Veemarkt 66, 2800 Mechelen

gsm: 0496 27 79 41

tel: 015 63 75 99 - fax: 015 63 75 98

info@archaeobook.eu - [www.archaeobook.eu](http://www.archaeobook.eu)

## Soirée Lamot stelt voor: Lezingenreeks BEGIJNENSTRAAT & CO

Deze reeks bestaat uit 3 lezingen waarin boeiende en deskundige sprekers het hebben over hoe de omgeving van de Begijnenstraat en de Vismarkt in de loop der eeuwen – zowel ondergronds als bovengronds – evolueerde. Op 14 oktober stelt de dienst Archeologie het archeologisch onderzoek van het Begijnenstraatje voor tijdens de lezing 'Aan tafel met de Margareta's'. Archeologen Liesbeth Troubleyn en Clara Boffin brengen het glamoureuze verleden van het Begijnenstraatje weer tot leven. Zij lichten het gebouw het Spijker en het rijke vondstmateriaal uit de daarbij horende beerput toe.

Voor **tickets** (5 EUR / 2 EUR UiT-pas) kan je terecht bij UIT IN MECHELEN (Hallestraat 2-4-6, 070 22 28 00, [www.uitinmechelen.be](http://www.uitinmechelen.be)) of de avond zelf aan de inkombarrière in LAMOT.

### Vlieten rondom de Begijnenstraat

donderdag 23 september om 20 uur in Lamot

### Aan tafel met de Margareta's

donderdag 14 oktober om 20 uur in Lamot

### Provo's in actie

donderdag 28 oktober om 20 uur in Lamot



### Meer info:

LAMOT

Van Beethovenstraat 8/10

(ingang Haverwerf)

015 29 49 10

[soireelamot@mechelen.be](mailto:soireelamot@mechelen.be)

## COLOFON

Samenstelling en teksten: Silvia Depuydt, Frank Kinnaer, Bart Robberechts, Wim Tiri, Liesbeth Troubleyn, Katrien Van de Vijver, Nele Vanholme, Eva van Loock. Met dank aan alle medewerkers | Illustraties: Archaeological Solutions, Beeldbank Mechelen, Karel Somers, Stad Mechelen, Vlaams Instituut Onroerend Erfgoed | Vormgeving en druk: Swinnen Printing nv | V.U.: Heidi De Nijn, Grote Markt 21, 2800 Mechelen | D/2010/0797/093.

